

Asia: VN/21836/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi luonnon monimuotoisuusstrategiaksi 2035

Lausuntopyyntö

2. Strategian lähtökohdat

Suomi on sitoutunut luontokadon pysäyttämiseen. Luonnon monimuotoisuus on kuitenkin viimeisimpien tutkimusten mukaan edelleen heikentynyt. On välttämätöntä, että heikkenevä kehitys saadaan kansallisesti korjattua ja Suomi kykenee vastaamaan velvoitteisiin sekä kansainvälisissä sopimuksissa että EU:ssa.

Strategian lähtökohtana on sosiaalisesti ja taloudellisesti koko yhteiskunnan läpäisevä kestävyysmurros. Tämän toteuttamiseksi on ensimmäisenä varmistettava, että kansallisen tason lainsäädäntö sekä muut ohjaukeinot tukevat toisiaan ja luovat kannustimia kestävyden edistämiseksi. On myös huolehdittava strategian toteuttamisen jatkuvuudesta ja toisaalta kyettävä reagoimaan erityyppisiin poliittisiin, taloudellisiin tai yhteiskunnallisiin muutoksiin.

Oikeudenmukainen, eri väestöryhmät ja erilaiset alueet huomioiva strategia on edellytys sen hyväksyttävyydelle ja vaikuttavuudelle. Strategia korostaa osallisuuden ja osallistumisen merkitystä. Tämän takia jo strategian valmistelussa tulee kiinnittää enemmän huomiota tekstien ja käsitteiden ymmärrettävyyteen ja havainnollistamiseen (kuvat ja muut visuaaliset keinot). On myös tärkeää tuoda esille, että luonnon monimuotoisuuden vaaliminen on pitkälti omissa käsissämme – suomalaisen luonnon elinvoima voidaan turvata vain Suomessa. Lisäksi luontokadosta aiheutuvien taloudellisten riskien näkökulmaa on hyvä pitää esillä ja tarkentaa, samoin luonnosta saatavia hyötyjä.

Kustannusten jaossa ja toimenpiteiden käynnistämisessä on tärkeää, että valtio kantaa isoimman vastuun ja toimii esimerkkinä. Luonnon monimuotoisuuden edistämisen ei pidä aiheuttaa vaikutuksia korostetusti vain joihinkin ihmisryhmiin tai alueisiin. Uudenmaan liitto pitää tärkeänä, että strategian toteuttamisessa huomioidaan alueiden ja kuntien osaaminen ja erityispiirteet.

Uudenmaan liitossa luonnon monimuotoisuutta edistetään sekä maakuntakaavoituksen että alueellisen kehittämisen keinoin. Monimuotoisuuden lisääminen sisältyy tavoitteena sekä Uusimaa-ohjelmaan 2022–2025 että Uusimaa-kaavaan 2050. Uusimaa on Suomen väkirikkain ja tiheimmin asuttu alue, minkä lisäksi väestömäärän ja elinkeinotoiminnan kasvun jatkuminen sekä niihin liittyvä rakentaminen tuovat haasteita luontokadon torjuntaan. Uudellamaalla on tärkeää huomioida luonnon monimuotoisuuden merkitys rakennetussa ympäristössä, koska sillä on suora yhteys laajan väestöosan terveyteen ja hyvinvointiin.

Kansallinen monimuotoisuusstrategia nostaa aiheellisesti esille luontokadon ja ilmastonmuutoksen välisen yhteyden. Molempien huomioon ottaminen samanaikaisesti on välttämätöntä, jotta mahdollisia ristiriitoja kyetään välttämään ja lieventämään. Kaikki toimet, joilla voidaan samanaikaisesti hillitä ilmastonmuutosta ja edistää luonnon monimuotoisuutta tulee priorisoida. Suomen ilmasto lämpenee joka tapauksessa nykyisestä, joten vaikutuksiin sopeutuminen on entistä tärkeämpää. Elinympäristöjen riittävyys sekä lajien siirtyminen ja leviäminen niiden välillä tulee varmistaa.

3.1 ja 3.2 Päätaavoite ja tarkemmat tavoitteet

Strategialla tavoitellaan luontokadon pysäyttämistä vuoteen 2030 mennessä ja luonnon monimuotoisuuden kehityksen kääntämistä elpymisuralle tästä eteenpäin. Luontokadon katsotaan pysähtyvän, kun elinympäristöjen rakenne ja toiminta kehittyvät keskimäärin selkeästi positiiviseen suuntaan, osalla lajeista ja luontotyypeistä on paranevaa kehitystä ja yhteensä paranevaa kehitystä vähintään yhtä paljon kuin heikkenevää.

Päätaavoite on kannatettava, mutta sen toteutumisen todentaminen edellä kuvatulla tavalla herättää myös kysymyksen onko määrittely liiankin joustava. Esimerkiksi tietyt lajit ovat avainasemassa ekosysteemin tai eliöyhteisön toiminnan ja monimuotoisuuden kannalta. Tällaisten lajien kannan heikentyminen voi johtaa poikkeuksellisen suuriin muutoksiin muissa lajiryhmissä tai ekosysteemissä. Luontokadon pysäyttämässä keskimääräinen tilanne ei siis välttämättä kuvaa riittävästi kehityksen todellista suuntaa tai anna viitteitä tulevasta. Laji- ja luontotyyppikohtaiset seurantatiedot ovat ensiarvoisen tärkeitä monimuotoisuuden tilaa koskevassa arvioinnissa. Tavoitteen toteutumiseen luonnon elpymisen osalta liittyy merkittäviä epävarmuuksia mm. sukupuuttoketjujen vuoksi.

Määrällisesti suurin osa strategialuonnoksen tavoitteista liittyy luontoon kohdistuvien paineiden vähentämiseen ja juurisyyhin vaikuttamiseen. Tämä on perusteltua, koska luontokadon torjunta kytkeytyy hyvin laajasti yhteiskunnan, yritysten, yhteisöjen ja yksilöiden toimintaan. Tavoitteet eivät pääsääntöisesti ole määrällisiä, joten niiden toteutumisen ja vaikuttavuuden seuranta tulee määrittellä selkeästi. Tavoitteita kuvaavissa ja perustelevissa teksteissä tulee selventää, millä keinoilla tavoitteet voivat käytännössä olla saavutettavissa, ja miltä osin jo ennen tavoitevuotta, joka valitettavan monissa on vasta 2035 (esimerkiksi nro 19 hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyen).

Tiedottaminen ja kouluttaminen ovat tärkeitä ja niihin tulee panostaa mahdollisimman aikaisin ja monipuolisesti eri ryhmiä saavuttavilla tavoilla. Tavoite “Luontoa koskevaan kansalliseen, alueelliseen ja paikalliseen päätöksentekoon, suunnitteluun ja toimeenpanoon osallistuu laaja joukko yhteiskunnan eri toimijoita. Suomalaiset kokevat vaikuttavat luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen ja elvyttämisen toimet oikeudenmukaisiksi.” on asetettu vuodelle 2035, mutta sen on syytä toteutua jo paljon aiemmin ja ohjata toimenpiteitä välittömästi tähän suuntaan.

Alueidenkäytön suunnittelun näkökulmasta keskeisimmät tavoitteet liittyvät suojelualueiden tai suojelua tukevien alueiden pinta-alan lisäämiseen sekä maankäytön, rakentamisen ja luonnonvaratalouden toimintatapojen muuttamiseen kestävämmiksi. On syytä varmistaa jatkossa entistä paremmin, että maankäytön suunnittelussa otetaan ajantasaisilla tiedoilla huomioon luonnon monimuotoisuus ja arvioidaan maankäytön muutoksien vaikutukset siihen. Tähän tulee sisältyä se, että yhtenäisten luonnonalueiden pirstomista vältetään ja ekologisia verkostoja vahvistetaan etenkin vaatelioiden lajien elinympäristöjen säilyttämiseksi sekä kytkeytyneisyyden tukemiseksi.

Strategiassa tuodaan esille talouskäytössä olevien alueiden luonnonhoidon merkitys. Erilaisten keinojen tulee tukea toisiaan alueellisena kokonaisuutena. Monimuotoisuudelle arvokkaiden piirteiden, kuten metsätaloudessa sekapuustoisuuden, lisääminen on tärkeää monimuotoisuudelle ja tukee usein samalla ilmastonmuutokseen sopeutumista.

Tarkempiin tavoitteisiin on syytä korostaa riskien kuten saastumisen ennaltaehkäisyn tarve. Tarkemmissa tavoitteissa tulee korostaa myös elinympäristöjen pirstoutumisen välttämistä. Ympäristön pilaantumisen estäminen on kustannustehokkaampaa kuin jälkikäteen korjaaminen, joka monimuotoisuuden osalta voi usein olla myös mahdotonta.

3.3 Luonnon tilan tavoitteet

Maakunnan liitoilla on alueensa luontoarvoista hyvä kokonaiskuva suhteessa muuhun alueiden käyttöön. Kuntien ja maakuntien rooli monimuotoisuuden turvaamisessa ja vahvistamisessa on keskeinen. Maankäytön suunnittelulla ja toteuttamisella on huomattavia suoria ja välillisiä vaikutuksia lajien, ekosysteemien ja elinympäristöjen tilaan. Uudellamaalla kaupungistuminen ja elinkeinotoiminnan kasvu lisäävät merkittävästi maankäyttöpaineita ja uhkaavat pirstoa olemassa olevaa viherrakennetta. Strategiassa tulee tarkemmin avata maankäytön suunnittelun ja eri maankäyttömuotojen yhteensovittamisen merkitystä luonnon monimuotoisuudelle ja luontoalueiden kytkeytyvyydelle.

Kuten strategiassa on tunnistettu, elinympäristökohtaisia tavoitteita tarvitaan, jotta strategiaa toteuttavassa toimintaohjelmassa voidaan tunnistaa tarvittavat toimenpiteet. Strategian on oltava riittävän kunnianhimoinen, jotta toimintaohjelman toimenpiteet eivät jää liian vaatimattomiksi. Luonnon monimuotoisuuden vähenemisen pysäyttämisessä pienikin viivytely voi pahentaa sukupuuttovelan kertymistä.

Uhanalaisuuskehityksen pysäyttämisen tavoite vuoteen mennessä 2035 ei ole määritellyllä tavalla erityisen kunnianhimoinen. Lajien uhanalaisuusindeksin pysyminen samalla tasolla vuoden 2019 tilanteen kanssa antaa jopa hyväksynnän huonolle lajien uhanalaisuustilanteelle.

Uhanalaisuusindeksin käyttö mittarina ei ylipäänsä ole toivottavaa, koska se ohjaa tavoittelemaan uhanalaisuuden kiihtymisen pysäyttämistä, eikä lajien tai luontotyyppien tilanteen todellista paranemista. On toivottavaa, että näinkin pitkälle tulevaisuuteen ulottuvalla strategiakaudella tavoitellaan uhanalaisuuskehityksen tuntuva paranemista vuoden 2019 tasoon nähden.

Elinvoimaisia lajeja koskevia tavoitteita tulisi myös asettaa, koska nykyinen muotoilu mahdollistaa nyt elinvoimaisten lajien hitaana edelleen jatkuvan taantumisen.

Tavoite paranevien luontotyyppien määrästä suhteessa heikkeneviin luontotyyppeihin on myös liian vaatimaton. Tilanne, jossa puolet luontotyypeistä saa edelleen heikentyä vuonna 2035, ei voi olla strategian päätavoitteen mukainen. Vähintään tulee määritellä lajien kannalta kaikkein merkittävimmät luontotyypit, jotka eivät saa olla heikentyvien listalla enää tavoitevuotena.

Luontotyyppien riippuvaisuus toisistaan osana laajempaa ekosysteemien kokonaisuutta tulee myös tunnistaa paremmin.

Elinympäristöille ominaisen lajiston turvaamisen tavoite on hyvä. On kuitenkin erittäin tärkeää, että kehityksen seuraamiseen käytettävä indeksi huomioi tasapainoisesti populaatiokooltaan erilaiset lajiryhmät.

Elinympäristöjen laadun parantamisen tavoitteet toteutuessaan lisäävät luonnon monimuotoisuutta erilaisissa ekosysteemeissä. Talouskäytössä olevien metsien osalta tavoitteet ovat hyviä ja vasta hyväksytyyn metsästrategiaan nähden yksityiskohtaisia ja jopa kunnianhimoisia. Talousmetsien hoidon tavoitteisiin on syytä lisätä myös sekapuustoisuuden lisääminen.

Rakennetun ympäristön kasvipeitteisten ja vettä läpäisevien pintojen lisääminen on periaatteessa kannatettava tavoite, mutta pinta-alatavoitteissa tulee huomioida mahdollisuus tiivistää kasvavia kaupunkeja. Luonnon monimuotoisuuden kannalta on toivottavaa, että rakentamista pystytään jatkossakin ohjaamaan kaupunkikeskuksiin ja vältetään rakentamisen hajautumista taajamien ulkopuolelle. Rakennetun ympäristön viheralueiden laadun parantamista ja ekologisten yhteyksien tarvetta tulee painottaa voimakkaammin.

Sisävesien osalta tavoitteeksi on asetettu sisävesien vähintään hyvän ekologisen tilan saavuttaminen ja tilan heikkenemisen estäminen. Tavoite vastaa vesienhoidon kansallisia sekä EU-tason tavoitteita. Vaikuttavimmiksi sisävesien tilaan vaikuttaviksi toimiksi on mainittu maa- ja metsätalouteen, kaavoitukseen ja energiantuotantoon liittyvät toimet. Sisävesiin vaikuttavina toimintoina etenkin Uudellamaalla merkittäviä ovat myös asutus, liikenne ja muut tuotantoalat. Uudenmaan liitto esittää, että termi kaavoitus korvataan termillä maankäytön suunnittelu ja ohjaus, koska se pitää

sisällään kaavoituksen lisäksi laajemmin myös muut maankäyttöön vaikuttavat toimet, kuten maankäytön strategiat, ohjelmat ja lupaprosessit.

Vesien osalta strategiassa esitetään meriä ja sisävesiä koskevia tavoitteita. Uudenmaan liitto toteaa, että strategisissa tavoitteissa on tarpeellista esittää myös pohjavesiä koskevia vesienhoitosuunnitelmien mukaisia tavoitteita pohjavesistä riippuvaisten ekosysteemien osalta.

3.4 Suojelu ja ennallistaminen

Strategian tavoitteena on suojelupinta-alan kasvattaminen 30 %:iin Suomen maa-alueiden sekä merialueiden pinta-alasta v. 2030 mennessä. Tästä tiukasti suojeltua tulee olla vähintään 10 %, loput suojelua tukevia alueita (ns. OECM-alueet). Suojelua tukevilla alueilla ihmistoimintaa voidaan sallia niin, ettei alueiden käyttö heikennä niiden määriteltyjä suojeluarvoja. Strategian mukaan suojelua tulee kohdentaa vaikuttavasti eri elinympäristöihin ja suojelusuunnittelussa tulee ottaa huomioon alueellinen kattavuus. Metsien suojelupinta-alaa lisätään valtakunnallisesti vähintään 10 % asti. Vapaaehtoisesta suojelusta kertyneen kokemuksen pohjalta noin 100 000 hehtaaria voidaan kohdistaa yksityismaille, ja hieman yli 500 000 hehtaaria metsien lisäsuojelun pinta-alasta kohdistuu valtion maille. Suojelualueverkostoa kehitetään erityisesti maan etelä- ja keskiosissa. Uudenmaan liitto muistuttaa, että samalla tulee ottaa huomioon luonnonhoitomenetelmien merkitys talousmetsissä.

Uudenmaan liitto pitää hyvänä sitä, ettei ole jäykästi asetettu kaikille maakunnille 10 % suojelutavoitetta. Kuitenkin suojelupinta-alaa tulee lisätä etenkin Etelä-Suomessa, jonne suurin osa uhanalaisista lajeista ja elinympäristöistä sijoittuu. Sisävesien osalta suojelua tarvitaan strategiassa esitetyn mukaisesti myös niiden rantavyöhykkeillä ja lähivaluma-alueilla. Suojelun tulee tapahtua kuntien ja maanomistajien kanssa neuvotellen sekä oikeudenmukaisten, valtiolta saatavien korvausten kautta. Strategiaan tulee lisätä tietoa siitä, miten alueellinen jakautuminen tarkentuu ja miten siihen pääsee ottamaan kantaa. Uudenmaan liitto näkee keskeisenä, että tässä prosessissa panostetaan viivytyksettä hyvään vuorovaikutukseen alueellisten toimijoiden ja maanomistajien kanssa.

Riittävä tietopohja on välttämätön, jotta suojelu- ja ennallistamistoimet kohdentuvat vaikuttavasti ja oikeudenmukaisesti. Strategiassa ei määritellä, mitä suojelua tukevien alueiden osalta käytännössä tapahtuu. Näiden alueiden suojeluarvot tulee tarkistaa tai määritellä uudesta lähtökohdasta, jotta niillä pystytään toimimaan niin, ettei suojeluarvoja heikennetä. Tämä vaatii lisäresursseja, myös vuorovaikutukseen. Näillä alueilla tavoite voi ehkä täytyä verrattain pienilläkin toimintatapojen muutoksilla, mutta mikäli toiminta aiheutuu maanomistajille kohtuuttomia menetyksiä, tulee valtion ne korvata.

Strategian mukaan suojelualueiden kytkeytyvyyttä tulee myös parantaa. Keskeiset keinot löytyvät alueiden käytön suunnittelusta. Luonnon monimuotoisuus ei toimi ilman kytkeytyneisyyttä, ja ilmastonmuutoksen edetessä ekologisilla verkostoilla on entistä suurempi merkitys. Maakuntakaavoitus tulee mainita asian yhteydessä (3.4.1.), sillä se on merkittävin ja usein ainoa

väline, jolla tehdään oikeusvaikutteista ekologisten verkostojen suunnittelua ylikunnallisesti. Uudenmaan liitto korostaa kuitenkin laajan yhteistyön merkitystä kytkeytyvyydessä myös talouskäytössä olevilla alueilla. Myös uusia keinoja kytkeytyvyyden edistämiseen tarvitaan ja tarvittaessa niihin liittyviä korvauksia. Ennallistaminen on yksi vaihtoehto. Ennallistamista tulee kohdistaa myös mm. pilaantuneille maa-alueille ja taloudellisen toiminnan ulkopuolelle jääneille alueille.

3.5 Paineiden vähentäminen ja juurisyihin vaikuttaminen

Juurisyiden korjaaminen parempaan suuntaan laajasti eri toimialoilla on keskeistä vaikuttaviin muutoksiin pääsemisessä. Sektorirajojen yli menevä tarkastelu, päätöksenteko ja toiminta on tarpeen, vaikka osa muutoksista voi olla nopeinta toteuttaa nykyisten menettelyjen kautta. Monet strategian tavoitteista ja toimenpiteistä sisältyvät tai liittyvät kiinteästi muihin kansallisiin strategioihin tai toimenpideohjelmiin. Eri sektoreiden strategioiden ja ohjelmien tuleekin tukea toisiaan ja yhdessä tähdätä läpileikkaavasti luonnon monimuotoisuuden vaalimiseen ja luontokadon pysäyttämiseen.

Tavoitteen 9.3 mukaisesti valtio, maakunnat ja kunnat suunnittelevat ja toteuttavat alueiden käyttöä ja rakentamista lieventämishierarkian mukaan niin, että Suomen luonnon tila kokonaisuutena ei heikkene. Kunnat välttävät ja lieventävät luontohaittoja maankäytössään jo nyt. Ekologisen kompensaation käyttöönotto vaatii kuitenkin kunnille lisäresursseja. Luontohaitan välttäminen, lieventäminen ja kompensointi eivät toisaalta ole ainoita keinoja, joita kunta voi käyttää luontoarvojen vaalimiseen ja parantamiseen. Luontoarvoiltaan arvokkaiden kohteiden suojelu, rakennettujen alueiden muuttaminen luonnoltaan monimuotoisemmiksi, luontopohjaiset ratkaisut ja ympäristötietoisuuden lisääminen ovat edelleen ensiarvoisen tärkeitä tilanteissa, joihin kompensaatio ei sovellu.

Olennaista on, että alueilla ja kunnilla on käytössään riittävät taloudelliset ja henkilöstöresurssit strategian edellyttämien toimien toteuttamiseksi. Resurssit tulee kohdentaa selkeästi ja toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee seurata. Tämän takia strategiassakin esitetty seurannan kehittäminen on tarpeellista. Myös jo aloitettujen ja rahoitettujen toimenpiteiden jatkuvuus tulee turvata; esimerkiksi Helmi- ja Metso-ohjelmien toimintaa tulee jatkaa pitkäjänteisesti. Lisäksi vapaaehtoistoimintaan on potentiaalia Uudellamaalla paljon ja sitä on tärkeää kehittää. Strategiaan tulee lisätä metsästys ja sen vaikutukset vieraslajien ja muidenkin lajien kantojen hallinnassa.

On hyvä, että strategiassa on huomioitu lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuudet ja osallisuus. Lisäksi lasten ja nuorten ympäristöön liittyvien huolien ja ahdistuksen lieventäminen tulee lisätä strategian tavoitteiden joukkoon. Toivottavaa on, että lasten ja nuorten näkökulmia kuullaan ja huomioidaan myös tässä strategiatyössä ja siihen liittyvissä tulevilla prosesseissa.

3.6 Saamelaiset ja luonnon monimuotoisuus

Ei lausuttavaa.

3.7 Suomi maailmalla

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen vaatii kansainvälistä yhteistyötä. Strategiassa on tuotu Suomen roolia osana kansainvälistä kehitystä esille useiden tavoitteiden kautta. Luontokadon ja ilmastonmuutoksen torjunta on maailmanlaajuinen asia, jossa tulee huomioida niin globaalin kuin Suomessa myös alueellisen oikeudenmukaisuuden vaatimukset. Uudellamaalla on paljon osaamista tarvittavien ratkaisujen kehittämiseen sekä toimimiseen kansainvälisissä verkostoissa. Uudenmaan alueen TKI-toimintaa tarvitaan tässäkin aiheessa.

Muita huomioita luonnoksesta

5.3. Luontosuhde, hyvinvointi ja terveys

Luonnon terveysvaikutusten huomioiminen strategiassa on ilahduttava muutos verrattuna edelliseen strategiaan. Tuoreet tutkimukset monimuotoisen luonnon positiivisista vaikutuksista ihmisten psyykkiselle ja fyysiselle hyvinvoinnille ovat hyvä lisäkannustin ylläpitää ja parantaa ympäristömme laatua ja luonnon monimuotoisuutta. Nämä aiheet korostuvat Uudellamaalla, jossa on eniten väestöä Suomessa ja kasvavien kaupunkien alueilla asukkaille on tarpeen tarjota matkailu- ja virkistysmahdollisuuksia luonnossa. Erityisesti lasten ja nuorten arjen ympäristöissä luontokontaktin mahdollistaminen on tärkeää. Luonnon monimuotoisuutta tulee tarkastella ja mahdollisuuksien mukaan vahvistaa myös niillä alueilla, joihin ihmisten virkistyskäyttöä ohjataan.

Muita huomioita luonnoksesta:

Kuntien ja alueiden kuunteleminen ja niiden aluetuntemukseen hyödyntäminen on tärkeää strategian laatimisessa ja toteutuksessa. Alueellisten erojen tunnistaminen ja huomioiminen on olennaista tavoitteiden saavuttamiselle. Uudenmaan erityispiirteet Suomen suurimman kaupunkiseudun maakuntana on tarpeen ottaa huomioon, kun alueelle ominaisia luontotyyppisiä ja lajistoa turvataan nykyistä paremmin.

Vaikutusten arvioinnissa on tuotu esiin, että olisi syytä syventää ymmärrystä sitä, miksi edellisen strategiakauden tulokset ovat jääneet vaatimattomiksi ja varmistaa toimeenpanon tehokkuus. Uudenmaan liitto pitää tärkeänä tähän panostamista.

Salmi Petra
Uudenmaan liitto - maakuntajohtaja Ossi Savolainen